

*Бодюк А. В., к.е.н., с.н.с., доцент кафедри економіки
Київського університету управління та підприємництва*

ПРИНЦИПИ ПРОГНОЗУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ГОСПОДАРСТВА

Проаналізована система поєднаних загальнонаукових, прикладних і бюджетних принципів прогнозування фіскальних надходжень від суб'єктів господарювання, з орієнтацією на придатність прогнозів для фіскального планування.

Ключові слова: ресурси, прогноз, прогнозування, принципи, бюджет, податки

Літ. 9.

*Бодюк А. В., к.э.н., с.н.с. доцент кафедры экономики
Киевского университета управления и предпринимательства*

ПРИНЦИПЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ФИСКАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ХОЗЯЙСТВА

Проанализирована система соединенных общенаучных, прикладных и бюджетных принципов прогнозирования фискальных поступлений от субъектов хозяйствования, с ориентацией на пригодность прогнозов для фискального планирования.

Ключевые слова: ресурсы, прогноз, прогнозирование, принципы, бюджет, налоги.

Bodyuk A., c.e.s.

PRINCIPLES OF PROGNOSTICATION OF FISCAL DEVELOPMENT NATURALLY RESOURCE ECONOMY

The system of coupled general scientific, engineering and budget forecasting principles of fiscal revenues from business entities, with a focus on the suitability of forecasts for fiscal planning.

Keywords: resources, forecast, forecasting, principles, budget, taxes.

Постановка проблеми. Прогнозування розвитку природно-ресурсного господарства (ПРГ) необхідно розглядати як передбачення результативності господарських процесів і одночасно їх фіскального відображення у формі показників державного бюджетування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, тобто передбачення і надходження коштів до бюджету. Оскільки результати господарської діяльності являють собою, по суті, базу нарахування фіскальних платежів.

На макрорівні у процесах аналізованого прогнозування беруть участь суб'єкти державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. До них належать органи державної влади, які розробляють, затверджують прогнозні показники та програмні документи економічного і соціального розвитку, а саме: Кабінет Міністрів України, уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики, інші центральні органи виконавчої влади, Рада Міністрів АР Крим.

На мікрорівні у прогнозуванні беруть участь місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, природо-ресурсні суб'єкти господарювання.

Тому для макро- і мікрорівнів необхідна обґрунтована система принципів, а також і методів прогнозування розвитку показників природно-ресурсного господарства і фіскальних платежів його суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і прикладним проблемам прогнозування економічних процесів присвячені публікації широкого кола науковців і практиків України та зарубіжних держав. До вітчизняних, зокрема, належать В.В. Вітлінський, Ю.М. Воробйов, В.М. Геєць, С.В. Глівенко, Б.Є. Грабовецький, О.І. Кабанець, Л.З. Сітшає-

ва, М.О. Соколов, О.М. Теліженко, Б.П. Чиркін та ін., до іноземних – І.Т. Балабанов, Л.Є. Босовський, Л.П. Владимірова, П.Н. Городнічев, К.П. Городнічева, В.В. Ковальов, Є.О. Олейніков та ін. [5; 6]. Але на наш погляд, обґрунтованої системи принципів фіскальної орієнтації ними не розроблено.

Зауважимо, що Б. Є. Грабовецький, навіть принципів прогнозування не розглядає [4].

Метою написання статті є обґрунтування системи принципів прогнозування процесів і показників фіскального розвитку природно-ресурсного господарства, його комплексів, тобто чинного оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Під фіскальним прогнозуванням потрібно розуміти науково обґрунтований висновок щодо обсягів, структури надходження на казенні рахунки грошових коштів від підприємств (фінансотримачів) природно-ресурсних, ресурсопереробних господарських комплексів, згідно з їхніми грошовими зобов'язаннями перед державою, визначеними нормативно-правовим актами, а також щодо джерел покриття таких зобов'язань.

Одним із важливих питань теорії й практики прогнозування показників фіскальних ресурсів та їх використання є обґрунтування його принципів.

Офіційно визначені такі основні принципи: цілісності, об'єктивності, науковості, гласності, самостійності, рівності, дотримання загальнодержавних інтересів [1, ст. 2]. На них базується державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. Хоча зміст цих принципів не має ресурсної орієнтації. Проте, ми вважаємо, що їх можна адаптувати до потреб прогнозування розвитку процесів і показників природно-ресурсного господарства.

Такі принципи можуть бути застосовані, зокрема, при розробці прогнозних показників відтворення й використання природних ресурсів, відповідно скарбницьких зобов'язань перед бюджетом суб'єктів господарювання, оскільки господарське використання природних ресурсів здійснюється з одночасним внесенням фіскальних платежів до бюджету. Однак прогнозування фіскальних платежів повинне здійснюватися ще й з урахуванням прикладних принципів, що властиві лише системі цих платежів, їх передбаченню.

Крім того, важливо врахувати, що фіскальні процеси тісно пов'язані з економічними процесами. Зростання надходжень до бюджету обов'язково повинне забезпечуватися економічним зростанням країни. Оскільки бюджетний процес має віддзеркалювати економічні процеси. Тому принципи державного прогнозування фіскальних процесів повинні поєднуватися з принципами бюджетної системи, розробки програм відтворення природних ресурсів, фінансово-економічного розвитку ресурсних комплексів України.

Отже, принципи прогнозування фіскальних платежів за господарське використання природних ресурсів нами поділені на три види: загальнонаукові принципи системи прогнозування; бюджетні принципи прогнозування; прикладні принципи системи фіскального прогнозування.

Отже, за перший необхідно прийняти принцип системності, тобто природно-ресурсні комплекси й виробництва необхідно оцінювати як систему: розглядати варіанти надходження коштів від первинних частин ПРГ (лісова ділянка, лісгосп, кар'єр, підприємство, об'єднання підприємств, регіон і т.д.).

За другий необхідно прийняти принцип наукової обґрунтованості й прогнозів та базової інформації для їх обчислення. Цей принцип реалізується, наприклад, шляхом застосування прикладних, науково обґрунтованих для конкретного виробництва методів прогнозування. Його застосування передбачає, що прогнозування розвитку ПРГ базується на системних знаннях про закономірності розвитку економіки, її потреб у природних ресурсах; урахує реалії економічного, політичного і соціального життя країни, вітчизняний та світовий досвід, а також використовує систему наукових методик і методів. За принципом системності ПРГ розглядається як складова національної економіки, з одного боку, як єдиний об'єкт, а з іншого – як сукупність самостійних напрямків (блоків) прогнозування. Складовими макроеконо-

мічного прогнозу розвитку ПРГ є прогнози розвитку: окремих великих сфер і підсистем економіки (фінансів, грошового обігу, цін, тарифів тощо); галузей і підгалузей ПРГ; видів виробництва; ресурсів та ін.

Принцип адекватності означає, що прогноз фіскальних платежів як теоретична модель (узагальнення) надходження коштів до бюджету має достатньо повно і точно базуватися на об'єктивних факторних оцінках, відображати реальні процеси у натуральних і вартісних показниках і узагальнювати результати розвитку природно-ресурсного господарства в конкретних сумах державних коштів.

За принципом багатоваріантності (альтернативності) здійснюється розробка не одного, а кількох (мінімум трьох) варіантів майбутнього розвитку ПРГ відповідно до розвитку національної економіки. Оскільки їх розвиток хоч і регламентований конкретними урядовими рішеннями, природним умовами чи певними закономірностями, але відбувається за різними траєкторіями зміни показників. Останнє зумовлено дією внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на функціонування народного господарства країни, у його складі ПРГ, їх інтенсивністю, ймовірністю виникнення інших чинників та умов у майбутньому.

Принцип цілеспрямованості прогнозування слід розглядати як орієнтацію на передбачення розвитку конкретних природно-ресурсних об'єктів (виходячи з офіційних регламентацій, наприклад, Кабінету Міністрів України, тенденцій національної економіки в цілому чи окремих її галузей, комплексів і т.д.), визначення тенденцій та закономірностей розвитку ПРГ для отримання інформації, необхідної у вирішенні конкретних народногосподарських завдань. Тобто прогнозування розвитку ПРГ має здійснюватися за метою визначення орієнтирів у задоволенні суспільних потреб у природних ресурсах, зумовлених певними впливовими соціально-економічними, політичними, демографічними, науково-технічними та іншими факторами.

Принцип рентабельності (ефективності) прогнозування слід розглядати як потреби визначення вартості аналітичної підготовки й виконання прогнозу та його фіскальної результативності з метою їх порівняння, досягнення економії та ефективності прогнозувальниками, забезпечення якості та своєчасності виконання ними прогнозів.

Принцип ефективності прогнозування потрібно розуміти й так: при складанні дохідної частини бюджетів усі учасники бюджетного процесу відповідно до повноважень у прогнозуванні повинні забезпечити мінімальні відхилення між фактичними надходженнями і прогнозованими. Одночасно прогнозування повинне дати об'єктивні орієнтири досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу витратних бюджетних коштів на досягнення максимального результату при мобілізації до бюджету визначених обсягів коштів.

Прогноз має бути максимально точним, повним за базою нарахування, реальним для виконання, адресним для користування. Дані вимоги до прогнозів мають забезпечуватися з дотриманням такого важливого принципу прогнозування, як мінімізація вхідних даних за їх аналітичної значимості та максимізація вихідних даних для забезпечення виконання прогнозів. За таких умов прогнозування має сприяти максимізації надходження коштів від природокористувачів до бюджету.

Бюджетні принципи прогнозування повинні застосовуватися, виходячи з потреб забезпечення збалансованості державного й місцевого бюджетів за доходами, що надходять від природокористувачів, з видатками на їхні потреби. Оскільки дохідна частина Зведеного бюджету України значною мірою покривається за рахунок ресурсних платежів, зокрема рентних.

Тому прогнозування повинне ґрунтуватися на бюджетних принципах передбачення обсягів виконання фінансотримачами скарбницьких зобов'язань у поєднанні з іншими.

З урахуванням визначень бюджетних принципів, що подані в Бюджетному кодексі України, нами визначені для макрорівня назви і зміст таких бюджетних принципів прогнозування:

- єдності фіскальної і бюджетно-видаткової систем України;
- збалансованості бюджету (надходжень від ПРК і видатків для них);
- автономності прогнозів бюджетних надходжень;

- повноти прогнозування надходжень до бюджету;
- обґрунтованості прогнозів бюджетних надходжень;
- ефективності прогнозування;
- вертикальної субординації;
- цільового використання бюджетних коштів;
- публічності та прозорості прогнозування і прогнозів;
- відповідальності учасників бюджетного процесу.

Потрібно розуміти, що принцип єдності фіскальної і бюджетно-видаткової систем України при прогнозуванні дохідної і видаткової системи Зведеного бюджету України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності.

За принципом збалансованості бюджету прогнозні показники фіскальних надходжень повинні врівноважуватися з законодавчо визначеними витратами з бюджету для того, щоб здійснення видатків із бюджету, у тому числі на потреби ресурсокористувачів, надійно покритися обсягами своєчасних надходжень коштів до скарбниці за відповідний бюджетний період.

За принципом автономності прогнозів бюджетних надходжень передбачається дотримання норми, що надходження до скарбниці визначаються для кожного з бюджетів конкретно, незалежно від рівня й регіону. Цей принцип забезпечується нормою, що Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Самостійність бюджетів гарантується законодавчим закріпленням за ними відповідних джерел доходів, у тому числі від ресурсокористувачів, з одного боку, а з іншого – правом Верховної Ради АР Крим та відповідних рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні бюджети, що включають надходження і ресурсних платежів, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної РК та органів місцевого самоврядування на визначення напрямів використання коштів відповідно до законодавства України.

За принципом повноти прогнозування надходжень до бюджету прогнозуванням необхідно охопити всі складові надходжень до скарбниці, у тому числі ресурсних платежів, що відповідно передбачені нормативно-правовими актами органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

Принцип обґрунтованості прогнозів бюджетних надходжень тлумачиться так: дохідна частина державного бюджету прогнозується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави, зокрема розвитку її природно-ресурсних комплексів, на розрахунках реальних надходжень до бюджету і витрат бюджету в результаті ненадходжень (заборгованості). Тому прогнозування має здійснюватися відповідно за єдиними, затвердженими методиками та правилами виконання процедур передбачення.

За принципом вертикальної субординації прогнозування надходжень до бюджетів за обсягами і структурою потрібно здійснювати, починаючи з місцевих рад, по всій вертикалі адміністративно-територіального управління, до Верховної Ради України.

Тому так само повинні паралельно прогнозуватися й видатки з бюджетів усіх рівнів, у тому числі на розвиток природно-ресурсної бази країни.

Базовими складовими бюджетно-фіскального механізму України є бюджетне планування та прогнозування надходжень коштів від природокористувачів до Зведеного бюджету України. Завдяки цим двом елементам механізму визначаються обсяги фінансових ресурсів, які утворюються в державі та ресурсів, які зосереджуються і розподіляються через бюджетну систему для потреб фіскального розвитку природно-ресурсних комплексів, формуються планові показники обсягів надходжень та витрат державного бюджету. Такі показники затверджуються щорічно під час прийняття Закону України «Про Державний бюджет України» на наступний рік.

Ці положення виокремлюють і такий принцип прогнозування, як придатності прогнозів для фіскального планування.

Висновки і пропозиції. Таким чином, фіскальне прогнозування має здійснюватися за системою принципів. До прикладних, зокрема, належать запропоновані нами принципи:

- придатності фіскальних прогнозів до поєднання з бюджетним прогнозуванням;
- придатності прогнозів для фіскального планування;
- варіантності та цільової орієнтації фіскальних прогнозів.

Особливу значимість має принцип єдності фіскальної і бюджетно-видаткової систем України при прогнозуванні дохідної і видаткової системи Зведеного бюджету України в частині сфери природно-ресурсних господарств.

Дотримання проаналізованого комплексу принципів повинне забезпечити:

- об'єктивні оцінки потреб бюджету в коштах;
- об'єктивність прогнозування коштів, що мають надійти до бюджету від суб'єктів господарювання;
- установлення відповідності нормативно визначених обсягів скарбницьких зобов'язань фінансотримачів природно-ресурсних комплексів перед державою фактично внесеним від них грошовим коштам до бюджету.

Література

1. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 березня 2000 року № 1602-III.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456 – VI
3. Глівенко С.В., Соколов М.О., Теліженко О.М. Економічне прогнозування: Навч. пос. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Суми: Вид-во «Університетська книга», 2001. – 207 с.
4. Грабовецький Ю.Є. Економічне прогнозування і планування: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
5. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 2005.
6. Основы экономического и социального прогнозирования: Учебное пособие / Под ред. Е.А. Олейникова. – М.: РЭА им. Г.В. Плеханова, 1998.
7. Погасій С. С. Прогнозування динаміки валютного курсу на основі нелінійних моделей: Автореф. канд. економ. наук. – Харків: Наук.-досл. центр індустріальних проблем розвитку НАН України, 2008. – 20 с.
8. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 407 с.
9. Економетричне прогнозування процесу надходження податків та зборів: монографія / О.Р. Іщук, Т.М. Кацюбка. – Тернопіль, 2002. – 94 с.